

Мирољуб Јевтић

Факултет политичких наука, Београд

ПРАВОСЛАВНИ ПОГЛЕД НА СУКОБЕ, НАСИЉЕ И ТОЛЕРАНЦИЈУ У ГЛОБАЛНОЈ ПЕРСПЕКТИВИ*

Сажетак

У анализи конфликта, рата и насиља религија све више почиње да се анализира као један од могућих чинилаца који битно утиче на ове појаве. Са те тачке гледишта важно је испитати како све велике религије гледају на ове феномене. У овом раду ће се анализирати поглед православне форме хришћанства на рат, сукобе, насиље и толеранцију. Православље је важна форма хришћанства јер је доминантан религијски систем на великом делу планете. Ако се има у виду да је сама Русија, као доминантно православна, површински највећа земља на свету под великим утицајем православља, онда је јасно колико овај феномен треба анализирати. Колико је он важан за разумевање утицаја религије на одржање мира види се из чињенице да премијер Русије Владимир Путин и председник Димитриј Медвдев стално истичу своју везаност за православље. Православно схватање сукоба, рата и толеранције се заснива на основним изворима хришћанства, али има и своје специфичности које су везане за саму природу тога учења и услове у којима православне цркве делују. У овом раду ће се анализирати сви поменути фактори са намером да се покаже да је без православља немогуће одржати светски мир и развијати толеранцију међу припадницима различитих вера на планети.

Кључне речи: православље, толеранција, сукоби, насиље, политикологија религије, перспектива

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179008, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

Друга половина 20. века и прве деценије 21. су показале да су процене француских просветитеља о слабљењу утицаја религије на политику биле погрешне¹⁾. Тако се показало да је велики француски мислилац Алексис де Токвил (1805-1859) био сасвим у праву када је рекао да је заблуда да је религија последица привредне неразвијености и ниског степена образовања²⁾. Значај религије за политику видео се пре свега у политичким пројектима инспирисаних исламом³⁾. Али ни остале религије нису остале имену на изазов који је пред њих постављала политика. У овом раду ће се покушати да покаже како су на изазов који политика поставља пред човечанство реаговале нације код којих доминира православна варијанта хришћанства. Како је однос политике и религије вишеслојан у вом кратком раду ћемо пажњу обратити на то како православље гледа на сукобе, насиље и толеранцију и како ће се то све одражавати у глобалној перспективи. Рад ће феномен третирати са тачке гледишта политикологије религије⁴⁾. Политикологија религије као једно од централних поља свога истраживања има све оно у оквиру религијских учења и религијске праксе што има директну политичку поруку и садржину. Са те тачке гледишта веома важан сегмент овог поља истраживања јесу погледи религије на насиље, рат, сукобе и толеранцију.⁵⁾ Ако у у религијским учењима има одобравајућих ставова према овим феноменима онда то значи да као једна од узрока рата морамо проучавати и и онај који извире из владајуће религије на једном простору. Исто тако ако у религијским учењима нема ничега што упућује на сукобе и насиље онда то значи да је религија важан савезник у очувању мира и развијању толеранције. Како на свету има различитих религија и како су оне различите по својој снази важно је проучити барем оне најзначајније у горе наведеном смислу. Јер оне дају тон светској религијској слици. У овом тексту ће се обрађивати православни поглед на поменуте феномене: сукобе, насиље и толеранцију. А колико је то важно за очување светског мира види се из података да је православље једна од најзначајних деноминација у оквиру хришћанства али и у оквиру читавог света. Једна од најзначајнијих верских заједница, пре свега збога тога што је православље распрострањено као доминантна религија на огромном делу наше планете. Узмимо само нпр географску распрострањеност. Православље је доминантно верско учење

1) Погледати нпр. Paul-Henri Thiry, Baron d'Holbach, *Christianisme dévoilé*, Paris, 2006.

2) Alexis de Tocqueville, *De la democratie en Amerique*, Galimard, Paris, 1986

3) Bernard Lewis *The political language of Islam*, Karachi, Oxford University Press, 2002.

4) Mirosljub Jevtic, "Religion as Political Science Research Subject", *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.

5) Исто, стр. 63-64.

од крајњег истока Азије, где је Берингово море одваја од Аљаске, односно од америчког континента. Одатле се као доминантна религија протеже све до граница Пољске и Бања Луке а то је срце Европе. То је простор од преко 9136 хиљада километара ваздушне линије непрекидне православне територије⁶⁾. У погледу површине сама Русија са 17.075.200 километара квадратних је велика скоро колико САД и Канада заједно (19.605 221)⁷⁾. Подсетимо се да је пре распада СССР имао 22.000.000 км квадратних. А данас Русија преко разних формалних веза одржава блиске односе са некадашњим републикама које су чиниле ту површину, онда је јасно колика је географска распрострањеност и самим ти важност овог света. Рецимо бивша совјетска република Казахстан има 2.717.000 километара квадратних а тамо православни чине 34% укупног становништва⁸⁾. Али не само то, демографска база, економски потенцијал и посебно војна снага која Русију чини другом најмоћнијом војном силом света указују на значај ове анализе." Од децембра 2010, руске стратешке снаге имале су 611 стратешких лансирних рампи, које су могле да носе до 2679 нуклеарних бојевих глава. Стратешке ракетне снаге имају 375 оперативних ракетних система четири типа које могу да носе 1259 бојевих глава. Стратешка флота има 12 стратешких нуклеарних подморница. Њихових 160 ракета могу да носе 576 нуклеарних бојевих глава. Стратешка бомбардерска авијација има 76 бомбардера који могу да носе 844 крстареће ракете дугог домета⁹⁾. Већ сама та импресивна цифра говори о тренутној потенцијалној снази која се налази у рукама православног света. Гледајући географску распрострањеност религија и упоређујући је са војном моћи видимо да православни свет располаже са другим војним потенцијалом у свету, и да се налази одмах иза протестаната. Дакле превазилази војне потенцијале, римокатоличког света, конфучијанске, хинду и исламске религије. Све то указује да, ако се проучава поглед религија на сукобе, насиље и толеранцију у глобалној перспективи, да је онда за политикологе религије и све остале научнике који се баве овим феноменом православни свет на другом месту по важности.

Поред расположиве снаге постоји још један фактор који је веома важан у проучавању овог феномена. То је однос оних који располажу војним потенцијалом-носиоцима власти и одговарајућих верских заједница, односно верским уверењима носилаца

6) <http://www.flightpedia.org/distance-banja-luka-bosnia-and-herzegovina-to-vladivostok-russia.htm> (Доступно 12.1.2012)

7) 2008 *The New York times Almanac*, The Almanac of the record, edited by John Wright

8) Исто

9) <http://russianforces.org> (Доступно 12.1.2012)

власти. Дуго је у историји постојала потпуна симбиоза религије и политике. Последњи руски цар Никола II целокупну своју политичку активност а самим тим и војну снагу стављао је у функцију православне цркве. Много поузданих извора потврђује да је цар убијен јер је своју функцију у рату 1914 године доживео као обавезу према Богу и вери " Свој положај врховног главнокомандујућег на почетку Првог светског рата, цар Николај је посматрао као испуњење своје моралне и државничке дужности пред Богом и народом"¹⁰). Аустријски цареви су према мишљењима многих одличних познавалаца историје ове државе веома често интересе Ватикана стављали испред интереса саме државе. И били су спремни да на захтев папе улазе у ратове који су у опасност доводили саму државу. Међутим после Првог светског рата, када се Аустроугарска распала нестало је снаге на коју се Ватикан могао ослањати. Зато постоји посебна анегдота која говори као је Стаљин расправљајући о папи питао ... "а колико дивизија има папа" ¹¹)... када је чуо да нема ни једну, рекао је да је папа за њега безопасан и незанимљив. И управо се то и десило, утицај римокатоличке цркве од краја Првог светског рата стално опада. Број верника се смањује владе су све више секуларне и противе се политици Ватикана. Узмимо само на пример, некада верну папи Шпанију. Данас у највиталнијим питањима римокатоличке доктрине на којима Ватикан инсистира Шпанија одговара негативно. То је нпр. случај истополних бракова. Ватикан је одлучно против тога, али је Шпанија изгласала закон који то дозвољава¹²). Последњи отпори Ирске захтевима Ватикана и затварање амбасаде у седишту римокатоличке цркве у Риму су посебан доказ за то.¹³) Сетимо се да је некада Ирска била један од бастиона римокатолицизма. Посебно важан доказ о позицији Ватикана јесте САД. То је прва војна сила света. У њој су римокатолици релативно најбројнија верска заједница она је према подацима од 2008 имала око 24% припадника у укупном становништву¹⁴). Али је у историји САД само једном римокатолик Џон Кенеди успео да

10) <http://carmucenik.blogspot.com> (Доступно 12.1.2012)

11) <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Vatikan-otvara-ratne-arhive.lt.html>(Доступно 12.1.2012)

12) http://www.huffingtonpost.com/2011/11/21/mariano-rajoy-spain-prime-minister-same-sex-marriage_n_1106185.html (Доступно 12.1.2012)

13) <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/04/ireland-closure-vatican-embassy-catholic> (Доступно 12.1.2012)

14) 2008 *The New York times Almanac*, The Almanac of the record, edited by John Wright, исто, стр. 698.

постане председника ове државе. И то је била једна од главних сметњи на његовом путу ка функција шефа администрације¹⁵⁾.

Са друге стране после рушења СССР и обнове Русије ваљало је поуниту идеолошку празнину насталу одбацивањем комунизма. Излаз је нађен у обнови традиције а она без православња и Руске православне цркве не постоји. Тако је створена симбиоза савремене руске државе односно политичке врхушке и православља. Управо због тога, утицаја руске православне цркве на друштво је нагло порастао. Шефови Русије, председник државе и владе стално истичу своју прврженост православљу. Види се то на основу изештаја са прославе највећих православних празника какви су Ускрс и Божић. Тада се увек у првим редовима, у Цркви где служи патријарх, виде председник Русије Димитриј Медведев и председник владе Владимир Путин. Улога цркве је нагло порасла. Сви органи власти настоје да јој се приближе и показују да су блиски са њом. Зато је Црква постала једна од најзначајнијих институција руског друштва. Као таква може да утиче на целокупан живот државе, а самим тим и на политику. То значи и на политику која се бави војном организацијом и употребом оружаних снага. Потреба је државних власти да имају потпору за обављање своје функције, зато им је легитимитет и подршка коју им даје црква више него важна. Са друге стране то значи да је власт спремна да послуша мишљење Цркве па и да прилагоди своју политику саветима који из врха Цркве долазе. Имајући све то у виду може се констатовати, да је данас, Руска православна црква можда јача него што је то Ватикан, јер Ватикан нема ту подршку ни у једној моћној држави. Тако да је православље донекле повратило ону улогу коју је имало до комунистичке револуције у Русији 1917. и сада је оно можда јачи и значајнији политички фактор у међународним односима него што је то Ватикан. Јер се улога Ватикана свела само на моралну поруку, док порука Руске православне цркве много лакше допире до оних који доносе одлуке.

У том смислу се можда утицај Руске цркве на политику може упоредити утицајем који религија има на политику у САД у последњим деценијама 20 и првој деценији 21 века. Нарочито са временом када је у САД владао Џорџ Буш млађи. Нормално ту има значајних разлика. Пре свега у Русији се ради и утицају цркве као институције, док се у САД ради о утицају религије. Јер су САД у верском смислу хетерогене. Тамо безброј верских заједница утиче на политику. Посебно кад се ради о Џорџу Бушу млађем, веома

15) Miroljub Jevtic, "Position of President and Religion within Political System of USA", *Politics and Religion* journal no. 2/2007 доступно и на http://www.politicsandreligionjournal.com/images/pdf_files/engleski/volume1_no2/Miroljub_Jevtic.pdf (Доступно 12.1.2012)

преданом вернику, који о томе сам говори¹⁶⁾. Дакле овде на политику утиче лична вера председника. И кад се промени председник, који може бити мањи верник мења се и утицај религије на политику. Док је у Русији ова чињеница везана за институцију - руску цркву, самим тим је веома значајна за анализу политикологије религије.

Према томе то су важне ствари за политикологију религије а не сама догма. То су политичке последице поштовања догме. Зато ћемо анализирати како православље као форма хришћанства гледа на сукобе насиље и толеранцију да би смо видели како Руска православна црква може да утиче на став државе према овим појавама, али исто тако и како православље може да утиче на све оне друге земље у којима је већинска религија, а самим тим религија оних који врше власт и имају у својим рукама монопол на употребу војне силе.

Када се говори о православном погледу на сукобе насиље и толеранцију онда се мора рећи да православље као аутентична форма хришћанства нема неки посебан поглед на поменуте феномене осим оног који је део укупног и аутентичног хришћанског учења. А ту пре свега мислимо на Нови Завет као део Светог писма и на светоотачку традицију. Што се Светог писма тиче оно је као основни извор православног хришћанства веома одређено по питању сукоба насиља и толеранције. Ту је ситуација сасвим јасна Нови завет потпуно забрањује примену насиља у сваком случају и захтева трпљење. Онај ко се позива на Христа односно на Нови завет нема право чак ни на легитимну самоодбрану ако се Нови завет схвати буквално. Што је посебно важно он не само да нема право на самоодбрану већ мора и трпети насиље и волети онога ко му насиље чини. Чак се на неки начин, из текста Новог завета види да хришћанин, модерним језиком и условно речено, мора бити и мазохиста и радовати се насиљу које се над њим чини. Тако се најбоље поистовећује са Христом који је и сам претрпео највеће муке на крсту да би да би искупио грехе људи.

Ако у том смислу узмемо текст Новог завета као поткрепу за претходно изнете ставове видећемо да нам оно читавим својим садржајем даје горе наведене поруке. Тако нпр. Св Јеванђеље по Матеју 5,40: "И који хоће да се суди са тобом и кошуљу твоју да узме подај му и хаљину или 5,41 "И ко те потера један сат иди са њим два". Што се тиче другог става да се хришћанин мора радовати насиљу које се над њим чини и волети онога ко га мучи Матеј 5,44 је и ту изричит "А ја вам кажем љубите и непријатеље своје,

16) <http://www.beliefnet.com/News/Politics/2004/07/George-W-Bush-On-Faith.aspx> (Доступно 12.1.2012)

благосиљајте оне који Вас куну, чините добро онима који на вас мрзе и молите се богу за оне који вас гоне".

Живећи у времену и условима у којима је сила била свакодневно присутна Нови завет није могао се не дотакне и тих питања. Тако се на неким местима говори и о употреби силе од стране самог Христа као нпр. Матеј 10,34 " Не мислите да сам ја дошао да донесем мир на земљу; нисам дошао да донесем мир него мач". Али следећи стих већ показује да је то употребљено сасвим симболички да би се схватило да Христос жели да људе издвоји из нехришћанских заједница и све их претвори у хришћане да би их спасио^{10,35} "Ја сам дошао да раставим човека од оца његовог, кћер од матере њене и снаху од свекрве њене". А све то та циљем да настане општи мир у коме ће свако насиље нестати. Даљим текстом се показује да се хришћанима изричито забрањује употреба оружане силе чак и у циљу одбране сопственог живота. И то Христос показује онда када се приликом његовог хапшења један од следбеника маша ножа да би га спасио" Тада рече му Исус: врати нож свој на мјесто његово; јер сви који се маше за нож од ножа ће изгинути" Матеј 26, 31.

То су општи ставови на којима почива хришћанско и православно схватање сукоба, насиља толеранције. На основу тога било би нелогично да неко ко се на православље позива, било када и у било којој прилици користи насиље.

Са друге стране ако погледамо историју видећемо да је једна од најзначајнијих држава у историји људског рода била Византија или Источно римско царство. А држава по дефиницији користи силу. Она без силе не може да опстане. Било ради заштите граница било ради одржања поретка. Византија је била пример симфоније односа власти и вере тј цркве, која је неговала православље. О томе познати византолог Григорије Острогорски каже "Надахнуте истим идеалима и чврсто повезане заједничким интересима, православна држава и православна црква делују споразумно и споразумно сузбијају сваку опасност која би угрозила богомдани светски поредак, било да та опасност долази од спољних непријатеља и унутрашњих противника царевих или од разорне делатности антицрквених јереси"¹⁷). Дакле мада православље осуђује етнофилетизам и тежи на духовном јединству свих хришћана, без обзира на нацију, национална припадност и национална држава се не могу занемарити. Оне постоје на земљи и то је чињеница.¹⁸⁾

17) Григорије Острогорски, *Историја Византије*, Просвета, Београд, б. г., стр. 51.

18) Љубивоје Стојановић, «Екуменизам и етнофилетизам - православно поглед», *Политикологија религије* бр. 1/2007, год. 1. Доступно и на <http://www.politicsandreligionjournal>.

Исто тако и све остале познате православне државе су користиле силу, учествовале у конфликтима итд. А у свима њима је постојала таква симфонија каква је била у Византији. Поставља се стога питање на основу чега су ове земље користиле насиље, учествовале у сукобима а у исто време неговале уверење да су упркос свему томе биле православне и да су живеле у складу са православним учењем? На основу прегледа расположивих извора види се да су се православни служили силом стога што се искристалисало уверење да је опстанак уз неговање пацифистичке идеологије немогућ и осуђен на неуспех. Као резултат тога нестало би и само православље. Тако се искристалисао став да је учешће у конфликтима и коришћење оружане силе против других неправославних или против јереси неопходан услов без кога не би било опстанка за саму Цркву и зато је она толерисала насиље које је било дозвољено само као виша сила и које се смело користити само ако друкчије није било могуће очувати православну веру, поредак и благодатање православних хришћана.

Говорећи томе некадашњи епископ српске православне цркве и сада светитељ Николај Велимировић вели ”Ако хришћанство не одобрава рат, зашто га не спречава?” Одговор на то питање је следећи ”Хришћанство још није постало толико јако да би се могло одупрети сваком злу у свету”¹⁹⁾. И ту је одговор. Због тога се може користити сила. Може се користити само због тога што је хришћанство слабо и не може својом снагом да спречи зло, него мора дозволити слабим хришћанима да зло спречи користећи насиље. Коментаришући понашање цркве у време Првог светског рата епископ Николај каже ”Свети руски синод је наредио свештеницима у почетку сукоба да стварају одушевљење за рат и да се моле Богу за руску победу.”²⁰⁾ Све то не би било могуће да се у православном свету није схватало да се национална и религиозна безбедност не могу посматрати одвојено. Односно да национална безбедност и сигурност водеће националне религије иду руку под руку.²¹⁾

Како се то оправдавало имајући у виду да се у рату убија, а да рат је рат ипак дозвољен види се из следећег. Свети Атанасије велики, како само име каже велики теолог православне цркве, го-

[com/images/pdf_files/srpski/godina1_broj1/Ekumenizam_i_etnofiletizam-pravoslavni_pogled.pdf](http://www.srbpski.com/images/pdf_files/srpski/godina1_broj1/Ekumenizam_i_etnofiletizam-pravoslavni_pogled.pdf) (2.2.2012)

19) Епископ Николај, *Сабрана дела*, књ. 3, Химелстир 1986, стр. 173.

20) Исто, стр. 177.

21) Димитриј К. Безњук, «Национална и религиозна безбедност Белорусије», *Политикологија религије* бр.1/2007, год. 1. Доступно и на http://www.politicsandreligionjournal.com/images/pdf_files/srpski/godina1_broj1/Nacionalna_i_religiozna_bezbednost_belorusije.pdf (Доступно 5.2.2012)

вори у свом правилу првом” убити није допуштено, али убивати у рату непријатеље и законито је и достојно хвале”²²⁾

О томе говори и 13-то правило Светог Василија великог. Он препоручује да се ратници, пошто су им руке нечисте, три године уздржавају од причести. Али им се слично као и у правилу Светог Атанасија каже да у рату смеју убијати непријатеља и да је то достојно хвале²³⁾.

Поменути епископ Николај говорећи о рату 1914 године у коме је једна од водећих сила била Русија каже да је Русија објавила рат својим непријатељима, али да није консултовала цркву за тај акт. Цар који је како видимо био одани хришћанин није имао никакву дилему да је таквим ратом у функцији правде иза које стоји сам Бог. Када је рат објављен од стране световних власти, Црква је рат подржала и тиме показала да сматра да је цар хришћански поступио²⁴⁾.

На основу свега реченог види се да православље о конфликтима, насиљу и толеранцији има следеће ставове. Рат је лоша појава коју ваља осудити јер крши божје заповести којим се забрањује убијање других људи. Али исто тако црква је свесна да у садашњим условима није могуће избећи примену насиља у одређеним ситуацијама. Зато се у тим ситуацијама насиље и одобрава. Епископ Николај вели да се религија и политика не смеју одвојити у циљу стварања такве политике које би довела до бесконфликтних друштвених односа где насиље више не би било потребно. “Ако би се религија одвојила од политике она би била бесплодна, а политика постала бездушна и себична”²⁵⁾

Свесни тога и садашње ситуације у којој је руска црква најзначајнији стуб руског друштва чак и опозициони политичари траже политичке промене у Русији и смену власти коју репрезентују Медведев и Путин, тражећи подршку цркве. Један од опозиционих политичара богаташ Борис Березовски “позвао је поглавара руске православне цркве патријарха Кирила да убеди премијера Владимира Путина да одустане од плана да учествује у председничким изборима у марту 2012.”²⁶⁾ Руска црква је одмах одбила такав позив. Што се најбоље види кроз речи протојереја Всеволода Чаплина шефа синодског одсека за односе цркве и друштва “Са једне

22) Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, књ. 2, стр. 23.

23) Исто

24) Епископ Николај, исто, стр. 115.

25) Исто, стр. 174.

26) <http://rt.com/politics/berezovsky-church-putin-letters-081> (Доступно 18.1.2012)

стране пријатно је што Борис Абрамович (Березовски) саветује да Црква мора да појача своју улогу у догађајима који се дешавају у Русији. Међутим, са друге стране, раније активности тога човека нас упућују да верујемо да њега треба саслушати и учинити управо супротно од онога што он саветује”²⁷⁾

Ставови Березовског јасно показују каква је позиција Руске православне цркве у друштву. Не би Березовски који је рођен као Јеврејин²⁸⁾, и највећим делом свога живота показивао да му до религије није стало, прешао на православље да није био свестан утицаја ове религије на друштво. Руска православна црква је стога најзначајнија друштвена снага Русије. Она је савест народа и њен утицај на све сфере друштвеног живота је свевидљив. Због свега тога важно је показати како је руска црква реаговала на позиве Березовског и остале опозиције када су се демонстрације против Путина појачале у фебруару 2012. Поводом тога руски патријарх "Кирил позвао (је) грађане да не излазе на митинге по хладном времену, рекавши да 'православни не иду на демонстрације него се моле богу да се у миру развија земља' ”²⁹⁾

Са последњим променама које се у Русији дешавају и који се односе на покушаје промене политике и онемогућавање Владимира Путина да буде председник од 2012. године улога цркве ће још више расти³⁰⁾. Што се тога тиче није тешко предвидети да ће и Владимир Путин и опозиција морати све више да траже подршку Цркве. Путин да би опстао на власти и одржао курс који води, а опозиција која је слаба и без подршке цркве не може да освоји власт. Стога је јасно да ће Руска православна црква (РПЦ) бити веома важан фактор у унутрашње- политичким односима и да ће као таква утицати и на спољну политику Русије. Самим тиме ће и погледи РПЦ на сукобе, насиље и толеранцију улазити у унутрашњу политичку доктрину и спољну политику Русије, без обзира ко је на власти. И не само да ће улазити, него су они свеprisутни и данас а све је то почело још од рушења комунизма. Сетимо се само доследне политике Русије по питању нелегитимно проглашене независности КИМ. Русија је по том питању доследно на страни праведних захтева Србије. Али се мора потцрпати да политика Русије према томе питању тешко да би била тако чврста и непоколебљива да није у питању стабилан став Руске цркве. Она је у томе смислу без зазора стајала и стоји на страни праведних захтева Србије,

27) Исто

28) http://en.wikipedia.org/wiki/Boris_Berezovsky_%28businessman%29 (Доступно 18.1.2012)

29) *Курир*, Београд 5.2.2012, стр. 15

30) *Политика*, Београд, 19.5.1994, стр. 12.

Срба и СПЦ. Али ваља подсетити да РПЦ није на страни Срба и сестринске СПЦ само по питању КИМ. Она је таква по свим питањима у којима се бране братски православни народи.

Сетимо се само посете покојног руског патријарха Алексеја другог Савезној републици Југославији у мају 1994. Приликом посете Подгорици он је јасно исказао подршку СПЦ по питању аутокефалистичког покрета који су водили политичари и неки интелектуалци. Окупљеним верницима патријарх Алексеј се обратио следећим речима: "Драга браћо и сестре Црногорци децо свете Српске православне цркве... Осетили смо данас, љубав Црногораца према нама Русима. Сматрамо ту љубав за бисер у венцу братске љубави и духовног јединства руског и српског народа³¹⁾.

Учествујући у покушајима решавања сукоба Руска православна црква делује како видимо следећи упуства Јеванђеља које смо смо раније цитирали. Али при томе јесте свесна да се Јеванђеља остварују у конкретној друштвеној ситуацији, где је државотворна политика услов да хришћанска политика једном постане доминантна и да створи услове за трајан мир, што Јеванђеља траже. У том смислу се осећа да и Руска и Српска црква делују на истоветан начин и да заједнички бране исте вредности. Сетимо се поменуте 1994. године. Било је то време жестоког грађанског рата у бившој СФРЈ. Гарађанског рата инспирисаног верским мотивима, који су тај рат трансформисали у верски³²⁾. СПЦ је тада бранећи евађеоске вредности невољно подржала ратне напоре свога народа. Јер другог начина, да се Срби заштите од геноцида, није било. Политика коју је у Хрватској водио Фрањо Туђман а у Босни Алија Изетбеговића имала је за циљ да потре вишевековну борбу Срба за слободу и да се са простора Хрватске и БиХ Срби потпуно избришу. Тек када је постало јасно да ће Срби бити изложени погрому и када су постали жртве погрома СПЦ је стала на њихову страну. Али и тада српска црква није одустајала од јеванђеоског пута. Свој однос према рату и насиљу, које се одвијало широм бивше СФРЈ, Црква је формулисала на основу јеванђеоских порука. Једна од од најкарактеристичнијих је изјава почившег патријарха Павла "Нама је боље да нестанемо као људи, него да опстанемо, биолошки преживимо као злочинци и нељуди"³³⁾. Или рецимо "Када бих био последњи Ср-

31) Мирољуб Јевтић, *Од Исламске декларације дои верског рата у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 1993.

32) http://www.srbiusvetu.org/sus/content/patrijarh_pavle_poruke_%C5%BEivot_anegdote (Доступно 18.1.2012)

33) Живојин Ђурић, «Православна религија у Србији и савремена неолиберална економска политика», *Политикологија религије* бр. 1/2007, год. 1. Доступно и на http://www.politic-sandreligionjournal.com/images/pdf_files/srpski/godina1_broj1/Pravoslavna_religija_u_Srbiji_i_savremena_neoliberalna_ekonomska_politika.pdf (3.2.2012)

бин, пристао бих да нестане, а да не буде злочина" или "Пристао бих да нестане не само велика него и мала и сви Срби са мнош, а не бих пристао на нељудство и нечовештво" затим "Чувајте и непријатеље своје и молите се за њих јер не знају шта раде"³⁴⁾.

Ако се упореде цитирани ставови из Јеванђеља по Матеју и ови ставови покојног патријарха онда се види да су поруке Јеванђеља изражене и кроз речи патријарха српске цркве, И то је био његов став према насиљу, сукобима и довољан доказ да је он био за толеранцију. Али не по сваку цену. Патријарх је био свестан да у овом тренутку јеванђеоска порука не може бити реализована ако се неки људи упорно понашају противно њој. Било да се ради о хришћанима или нехришћанима. Нормално је да Српска црква не може дозволити да њеном стаду отимају територију, уништавају светиње или теже да истребе њен народ. У том случају православани имају право да се бране али никада не смеју заборавити да је свако претерано коришћење насиља недозвољиво и да због тога патријарх Павле каже да би радије нестало и он и сав српски народ, ако се због опстанка треба служити нечовечним методама. Оно што је посебно важно јесте да је СПЦ свесна да је све то што је довело до угрожавања Србије последица савремене неолибералне политике и економије, која узрокује кризе и ратове³⁵⁾ и да се томе тешко супротставити искључивим ослањањем на јеванђеоску поруку. Али се јеванђеоска порука истиче као идеал коме се тежи и чије се остварење према учењу Цркве очекује. Али до тада је немогуће избећи политичку делатност и активизам цркве и то је увек било тако. Зато су политички делатници у Србији увек имали став према цркви као што је црква имала став према политици и активно доприносила да се у држави остварује што повољнија политика на добробит народа.³⁶⁾ Било је то тако и у време најдубљег комунизма. Знајући за велики утицај Цркве на народ владајући комунисти су на све могуће начине покушавали да спрече Цркву да слободно делује.

Идентична је позиција руске православне цркве по питању сукоба у Чеченији нпр. Не може РПЦ дозволити да се у име нечијих права уништава руска држава. Ту је руска црква спремна да подржи употребу војне силе у име очувања територијалног интегритета државе. Идентичан је став светског православља. Нпр ки-

34) Драган Новаковић, «Став напредњачке странке према српској православној цркви», *Политикологија религије*, бр. 2/2007, год. 1.

35) Томислав Бранковић, «Савез комуниста Југославије и религија - са освртом на законску регулативу и праксу», *Политикологија религије*, бр. 2/2007, год. 1.

36) Maria Serafimova, «Religious and Politics: The Case of the Bulgarian Orthodox Church», *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.

парске цркве која упорно тежи да се неправедна турска окупација северног Кипра оконча на прихватљив начин. Не може васељенска патријаршија да прихвати да са лица Цариграда нестаје православље и да тај град данас не подсећа на период од пре 1453. године, када су га Османлије насилно отеле и окупирале, са циљем да никада више не дозволе да се врати својим природним власницима. Зато је било логично да је цар мученик Константин, који је погинуо бранећи град, за своју борбу имао подршку васељенске православне патријаршије. Имао је подршку, иако су и он и браниоци морали да користе најдрастичнија средства одбране, да би спречили нападе да у град продру. Слична су настојања бугарске православне цркве и свих осталих помесних православних цркава.

На основу свега реченог јасно је да православна црква односно православље у складу са Новим заветом сматра да су сукоби и насиље у име било које идеје начелно недозвољиви. Али са друге стране да би се таква ситуација могла створити потребно је да хришћанство буде јако и свеприсутно. Односно и да сви људи буду хришћани. Како то није случај јасно је да се конфликти могу дешавати и да се црква мора понашати у складу са тим. Дакле црква мора да чини све, да се сви односи међу људима развијају на мирољубив начин уз уважавање и толеранцију. Сукобе треба избегавати по сваку цену, док је то могуће. Али када се сукоби не могу избећи, онда је став Цркве да се насиље, нажалост мора користити. Али оно мора бити у складу са циљем који пред себе друштво поставља. А ти циљеви не смеју бити неправедни. Они подразумевају да држава има право да брани свој територијални интегритет и поредак. То значи да ће црква без дилеме подржати државне власти ако буду приморане да употребе силу. Али силу примерену потребама уз свесну одговорност и жаљење због жртава које се у време ратних конфликата дешавају.

Miroljub Jevtic

ORTHODOX VIEW OF CONFLICTS, VIOLENCE AND TOLERANCE IN THE GLOBAL PERSPECTIVE

Summary

In the analysis of conflicts, war and violence, religion starts to be analyzed as a possible factor that significantly affects this phenomenon. From this point of view, it is important to examine how all the main religions consider these phenomena. This paper will analyze the views of orthodox forms of Christianity on war, conflicts, violence and tolerance. Orthodoxy is an important form of Christianity, because

it is dominant religious system in a large part of the planet. If we bear in mind that Russia itself, as a dominantly Orthodox country at the same time is the surface-largest country in the world, which is under the great influence of Orthodoxy, it is clear that is very important to analyze this phenomenon. How important it is to understand the influence of religion in order to maintain the world peace, it can be seen from the fact that Russian Prime Minister Vladimir Putin and Russian President Dmitry Medvedev constantly emphasize their connections to the Orthodoxy. Orthodox views of conflicts, war and tolerance are based on primary sources of Christianity, but also has its own specific features that are related to the nature of its teaching and to the conditions in which the Orthodox churches act. This paper will analyze all of the above mentioned factors in order to show that without Orthodoxy it is not impossible to maintain the world peace and to develop tolerance between different religions on the planet.

Keywords: Orthodoxy, Conflicts, Violence, Politology of religion, Perspective, Tolernce

ЛИТЕРАТУРА

- Alexis de Tocqueville, *De la democratie en Amerique*, Galimard, Paris, 1986.
- Анастасија Митрофанова Владимировна, «Интеграција православног света», *Национални интерес*, бр. 2/2010.
- Bernard Lewis *The political language of Islam*, Karachi, Oxford University Press, 2002
- Вечерње новости*, Београд
- Гордана Живковић, «Црква и српска и друштвена заједница», *Национални интерес*, бр. 3/2009.
- Григорије Острогорски, *Историја Византије*, Просвета Београд, б. г.
- Димитриј К. Безњук, «Национална и религиозна безбедност Белорусије», *Политикологија религије*, бр. 1/2007.
- Драган Новаковић, «Став напредњачке странке према српској православној цркви», *Политикологија религије*, бр. 2/2007.
- Епископ Николај, *Сабрана дела*, књ. 3, Химелстир, 1986.
- Живојин Ђурић, «Православна религија у Србији и савремена неолиберална економска политика», *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.
- Курир*, Београд
- Љубивоје Стојановић, «Екуменизам и етнофилетизам - православно поглед», *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.
- Љубиша Митровић, «Обнова религије у савременом друштву и њена улога у афирмацији културе мира», *Српска политичка мисао*, бр. 3/2009.
- Љубиша Митровић, «Религија и култура мира», *Српска политичка мисао*, бр. 1/2010.
- Maria Serafimova, «Religious and Politics: The Case of the Bulgarian Orthodox Church», *Политикологија религије*, бр.1/2007, год. 1.

- Miroљub Jevtic, «Religion as Political Science Research Subject», *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1.
- Miroљub Jevtic, «Position of President and Religion within Political System of USA», *Политикологија религије*, бр. 2/2007.
- Мирољуб Јевтић, *Од Исламске декларације до верског рата у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 1993.
- Мирољуб Јевтић, «Теократија у модерном свету», Српска политичка мисао, бр. 3/2009.
- 2008 *The New York times Almanac*, The Almanac of the record, edited by John Wright
- Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, књ. 2.
- Paul-Henri Thiry, Baron d'Holbach, *Christianisme dévoilé*, Paris, 2006.
- Политика*, Београд
- Томислав Бранковић, «Савез комуниста Југославије и религија - са освртом на законску регулативу и праксу», *Политикологија религије*, бр. 2/2007.

Интернет сајтови

- <http://www.flightpedia.org/distance-banja-luka-bosnia-and-herzegovina-to-vladivostok-russia.htm>
- <http://russianforces.org>
- <http://www.beliefnet.com/News/Politics/2004/07/George-W-Bush-On-Faith.aspx>
- <http://rt.com/politics/berezovsky-church-putin-letters-081>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Boris_Berezovsky_%28businessman%29
- <http://najboljicitati.blog.rs/blog/najboljicitati/generalna/2010/06/25/patrijarh-pavle>
- http://www.srbiusvetu.org/sus/content/patrijarh_pavle_poruke_%C5%BEivot_anegdote
- <http://najboljicitati.blog.rs/blog/najboljicitati/generalna/2010/06/25/patrijarh-pavle>
- http://www.huffingtonpost.com/2011/11/21/mariano-rajoy-spain-prime-minister-same-sex-marriage_n_1106185.html
- <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/04/ireland-closure-vatican-embassy-catholic>

Resume

In this text we are going to deal with Orthodox views of mentioned phenomena: clashes, violence and tolerance. The importance of the Orthodox religion in keeping the world peace ensues from the well-known fact that the Orthodox religion is one of the most important within Christianity on the whole but throughout the whole world as well. One of the most important religious communities, primarily because the Orthodox religion is dominant one in an enormous part of our planet. Lets only consider its geographic spread. Orthodox religion is a dominant dogma from the outermost East of Asia, where only the Bering sea separates it from Alaska, that is American continent. From that point, it as a dominant religion extends up to the borders of Poland

and Banja Luka, the very heart of Europe. That space covers over 9136 kilometers of unceasing air line Orthodox territory.

For example only Russia with 17 025 200 square kilometers is as spacious as both USA and Canada. We also must keep in our minds the fact that USSR before its downfall had 22 000 000 of square kilometres. Nowadays, Russia by agency of various formal contacts keeps close relations with the republics of ex-USSR. That clearly indicates geographic spread of this part of the world and its political importance as well. For example, ex-Soviet republic Kazakhstan has got

2 717 000 square kilometers and the Orthodox believers make 34 percents of the whole population. Apart from its demographic base, economic potential and military force of Russia point out to the importance of this analyses. In December 2010 Russia disposed of 611 platforms for launching nuclear war-heads. As of December 2010, the Russian strategic forces included 611 strategic delivery platforms, which can carry up to 2679 nuclear warheads. The Strategic Rocket Forces have 375 operational missile systems of four types that can carry 1259 warheads. The strategic fleet includes 12 strategic missile submarines. Their 160 missiles can carry 576 nuclear warheads. Strategic aviation bomber force consists of 76 bombers that can carry up to 844 long-range cruise missiles". Those facts for themselves tell us a lot about the current potential force being in the hands of the orthodox world. Bearing in our minds geographic spread of religious communities and comparing it to their military power we can notice that the Orthodox world disposes of the second military potential in the world, right after the Protestants one. Thus it surpasses military potential of the Catholic, Confucian, Hindu and Islamic religion. All of that proves that, if we study the religious views of clashes, violence and tolerance in the global perspective, for the Politology of religion and the other social sciences dealing with this phenomenon the Orthodox community is the second in the global world by importance.

* Овај рад је примљен 23. децембра 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. марта 2012. године.